

Bruk av sanger i arbeidet med identitet i klasserommet

Jo Helge Ansnes Schei, tysklektor, Valle Hovin vgs. og Universitetet i Bergen

Hvordan skal vi få elevene til å faktisk, genuint, ville snakke om noe på fremmedspråket? Kan sanger hjelpe?

Jeg har, som språklektor og lærebokforfatter, lenge tenkt over begrepene *autentisk kommunikasjon* og *autentisitet* i fremmedspråkundervisningen. Helt siden den kommunikative dreiningen på slutten av 70-tallet har det rådet stor enighet om at målet med fremmedspråkopplæringen er at elevene skal kunne kommunisere om hverdagspregede aktiviteter med et

hverdagspreget språk. Likevel blir det mer og mer klart for meg at kommunikasjonen som foregår på målspråket i klasserommet, bare i veldig få tilfeller er reell kommunikasjon, og at den svært sjelden fremstår som autentisk. For det første er ikke klasserommet autentisk og kan heller aldri bli det. Dette gjelder for alle fag i skolen, men blir ekstra påfallende i våre fag, som

i så høy grad søker å «etterape» virkelig kommunikasjon, og som fremstiller seg selv som «praktiske». For det andre virker mange av forsøkene på å skape autentisitet heller krampaktige. Alle disse samtalene elevene har om fritidsinteressene sine, for eksempel. I starten kan de selv sagt ha et skinn av autentisitet, men etter hvert degenereres de ofte til rene formler.

Det samme kan vi si om de mange restaurantbesøkene vi leker i timene, helt uten tanke på at elevene selv kanskje aldri har verken bestilt eller betalt på en restaurant før – i alle fall ikke på slike restauranter som blir brukt som eksempel.

I utgangspunktet stiller jeg meg altså kritisk til den idealiserte tanken om at det er mulig å få til autentisk, praksisnær kommunikasjon hvor oppgavene elevene jobber med, er forankret i livet i målspåkslandet (jf. Funk et al, 2017, s. 11). Likevel tenker jeg at vi skal sette oss fore å skape situasjoner der elevene får lyst til å kommunisere på målspåket. Spørsmålet er bare om denne kommunikasjonen kan skje gjennom å etterligne samtalsituasjoner eller skrivesituasjoner slik de forekommer i målspåklandene, eller om vi må finne andre måter å gjøre det på.

I denne artikkelen har jeg det tverrfaglige temaet folkehelse og livsmestring som utgangspunkt for å forsøke å få til autentisk kommunikasjon mellom elevene. Til tross for at dette temaet ikke er tatt inn i læreplanen for fremmedspåk, men bare temaet demokrati og medborgerskap, vil jeg argumentere for at fremmedspåket fungerer mer autentisk når elevene bruker spåket til å bli kjent med de andre i klassen, med seg selv og med den fremmede kulturen. Bare slik får vi til kommunikasjon innenfor rammene skolen og fremmedspåkundervisningen gir. I undervisningsopplegget jeg skisserer opp, blir sanger på målspåket brukt for å få elevene til å snakke om seg selv og sine personlighets-

typer. Før jeg kommer dit, skal jeg se på noen forståelser av begrepet autentisitet hentet fra forskningen på området. Jeg vil deretter kritisk drøfte i hvilken grad et slikt opplegg kan sies å oppfylle kriteriene til det å være autentisk, og deretter gå videre i nyanseringen av og utfordre begrepet autentisitet.

Autentisitet som elevens møte med en tekst

En enkel forståelse av autentisk er rett og slett å si at det handler om input: å bruke tekster i klasserommet som er laget for morsmålsbrukere. Det vil si at alle tekster som er laget for spåkundervisning, eller som er tilpasset på andre måter, blir sett på som ikke-autentiske. I den forstand er det å jobbe med sanger på målspåket

et godt eksempel på å jobbe autentisk. Elevene blir kjent med et populærkulturelt univers som faktiske brukere av målspåket lytter til, og de vil dermed oppleve det hele som mer virkelig. Det vil dessuten være lettere å skape identifikasjon med «det fremmede». Eismann og Thurmair snakker om at disse tekstene har «eine eigene Mitteilungsabsicht»; de fungerer altså som selvstendige tekster (1993, s. 376), mens læreboktekster har en instrumentell målsetning som handler om læring av spåklig form eller kommunikasjonssituasjoner, ikke om innhold. Og selv om man bruker autentiske tekster i en lærebok, blir de ikke brukt i en autentisk setting.

© Roman Samborskyi | Dreamstime

Det er flere vektige innvendinger mot en slik forståelse av at autentisiteten ligger i valg av tekster: For det første brukes ikke den autentiske teksten i en autentisk setting, men stilles i stedet i en annen kontekst når den brukes i skolen. For det andre løftes teksten inn i en annen kultur og får i kraft av det ikke den samme betydningen som i den opprinnelige kulturen. For eksempel vil ord ha andre konnotasjoner, institusjoner være annerledes, osv. For det tredje brukes teksten med et annet formål enn det som opprinnelig var ment (Yanagita, 2020, s. 137-138). Det fremkommer ut fra dette altså som at det egentlig ikke er mulig å bruke autentiske tekster i undervisningen. Widdowson innfører i stedet begrepet authentication (sikkert i *ibid.*, s. 138). Med dette menes at det autentiske oppstår i elevens møte med teksten og hva hen tilfører den i dette møtet. Vi merker oss at det autentiske flyttes fra tekstene elevene møter («input») til elevene selv og etter hvert også deres kommunikasjon.

Yanagita innfører nemlig en mer mangfoldig forståelse av begrepet autentisitet. På den ene siden oppstår autentisitet i elevens språkproduksjon idet elevens språk likner på målspråket, og materialet som brukes, er laget av morsmålsbrukere for morsmålsbrukere. På den andre siden kreves det at teksten og det som skal kommuniseres, oppleves som relevant og forståelig for den som lærer språket. Det skjer med andre ord ingen autentisk kommunikasjon uten tilstrekkelig kjennskap til målspråket (både lingvistisk og prag-

matisk) eller uten genuin kommunikasjonsinteresse fra elevene (Yanagita, 2020, s. 141-142). Kan hende er det derfor mange av øvelsene vi gjør i klasserommet, fortøner seg som ikke-autentiske for elevene, selv om de presumptivt dreier seg om elevene selv og deres liv. De oppfatter ikke at de faktisk snakker om seg selv og sitt liv og kan dermed bli en slags observatører eller motvillige deltakere i et teaterstykke. De opplever at de deltar i en ren språkvøving, der den siste delen av Yanagitas klassifisering mangler. Opplegget som skisseres her, har som formål å forsøke å unngå det og i stedet skape et genuint ønske om å kommunisere med hverandre.

Skolen som autentisk kontekst

Vi kan si at flere forskere flytter det autentiske bort både fra materialet det jobbes med, og fra målspråklandet og i stedet over til skolekonteksten. Det autentiske befinner seg slik sett ikke i autentiske tekster, men i elevenes møte med disse tekstene og i elevenes møte med hverandre og med læreren. Kaikkonen snakker om at man oppnår autentisitet gjennom erfaringer og møter. Det kan skje gjennom erfaringer og møter med autentiske tekster, gjennom kontakter med målspråklandet (online eller fysisk) og gjennom det han kaller autentiske møter på skolen med medelever og læreren (Kaikkonen, 2002).

Opplegg med bruk av sanger

Forskningen sier altså så langt at autentisk undervisning i fremmedspråk mellom

annet handler om elevenes klasseroms-situasjon. Det dreier seg om møtet med medelever og lærer og om møtet med ulike tekster og hvordan de møter deres verden. Dette er utgangspunktet for et opplegg jeg gjennomførte i en nivå II-klasse (vg2) i tysk høsten 2023. Det kombinerer denne forståelsen av autentisitet med bruk av autentiske tekster i form av sanger. For elevene formuleres innholdsmålene for opplegget som at elevene skal kunne

- si og skrive noe om sin egen personlighet og sin egen identitet på et «dypere plan»
- snakke med andre om personlighet og identitet
- si noe om andres identitet og trekke det inn som del av samtaler og tekster om egen og andres identitet
- sammenlikne seg med andre

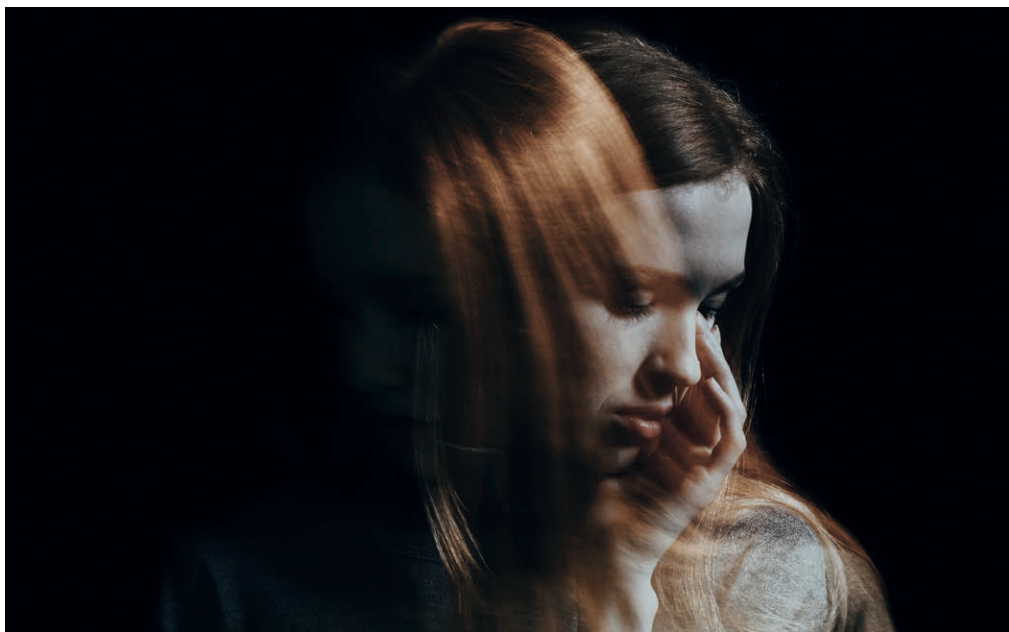
Formålet med undervisningsopplegget er å lære elevene flere måter å snakke om seg selv og andres identitet og personlighet på, samtidig som de blir kjent med populærkulturen i målspråklandene. Læreplanen i fremmedspråk har ikke folkehelse og livsmestring som et tverrfaglig tema, bare demokrati og medborgerskap, men likevel kan man si at det følgende opplegget i noen grad kan passe inn under det førstnevnte temaet, da det utfordrer elevene til å snakke om seg selv og sin egen identitet.

I tillegg til innholdsmålene ovenfor er formålet med dette opplegget å skape sammenheng i undervisningen på en så tydelig måte som mulig, bidra til mer

bevissthet om ordlæring og bidra til mer aktiv bruk av ordlæringsstrategier.

Opplegget starter med en tekst fra læreverket Echt! 2, der elevene gjør en enkel «personlighetstest» av seg selv og sammenlikner seg med medelevene (Gundersen-Røvik, Woelfert, Schei, & Braaten, 2021). Herfra samler de seg en rekke ord som de trenger i det videre arbeidet. Et mål med opplegget er nemlig at de skal møte ord så mange ganger som mulig, og at de skal bli satt i situasjoner der de må bruke ordene i nye settinger. Det er velkjent fra forskning at elevene trenger å repetere ord mange ganger for at de skal bli del av det aktive ordforrådet deres (Bauer & Doetjes, 2023). I dette opplegget er dette ord de stadig vekk skal vende tilbake til for å snakke om seg selv og andre, for eksempel ord som introvertiert/extrovertiert, chaotisch/strukturiert eller schüchtern/offen (sjenert/åpen). I den første timen blir elevene bedre kjent med hverandre. De forteller om seg selv gjennom noen fastlagte kategorier fra læreboka.

I neste steg, som er hoveddelen av opplegget, får elevene møte autentiske tekster i den opprinnelige forståelsen av konseptet, her i form av sanger. I dette opplegget ble det brukt fire sanger. Den første sangen handler om ei jente som utad alltid ler (derfor tittelen «Die immer lacht»), men som gråter når hun er alene. Den andre heter «Ich bin das Chaos» og formidler en heller kaotisk personlighet. Den tredje sangen, «Komet», forteller

© Katarzyna Bialasiewicz | Dreamstime

om en person som vil få mye ut av livet og sette igjen et fotavtrykk i verden. Den siste sangen, «Vincent», sammenlikner livet til en homofil gutt med livet til ei heterofil jente. Alle sangene presenterer en person, et liv eller en identitet med noen klare kjennetegn. I løpet av opplegget får elevene også gå gjennom en tyskspråklig personlighetstest som er ment for tyskere, og som er mer omfattende enn den som presenteres i lærebokteksten fra den første økta. Dermed suppleres ordforrådet deres også på den måten.

Etter hver sang jobber elevene med å skjønnere teksten, si sin mening om den, beskrive de viktigste personene i teksten

og sammenlikne seg selv og medelever med personene i teksten. De må bruke ordene de kan fra før, men de utvider også ordforrådet sitt gjennom møtet med ulike sider ved det å være menneske i form av personene i tekstene, seg selv og de andre. Undervegs jobber vi selvsagt også med andre relevante sider ved tekstene, som grammatikk og samfunnsforhold. (For eksempel: Hvorfor ble den første og siste linja i «Vincent» sensurert av noen radiostasjoner i Tyskland?). Hovedsaken er derimot alltid å kunne snakke om seg selv og andre og forstå seg selv og andre bedre gjennom møtene med personene i sangtekstene.

Hvordan er det å snakke om seg selv på et fremmed språk – autentisitet igjen

Den helt uvitenskapelige og ikke-etterprøvbare følelsen jeg har etter å ha gjennomført dette opplegget, er at elevene opplever øyeblikk av genuin, autentisk kommunikasjon. De forstår både tekstene og de andre i klasserommet ved hjelp av det (her) tyske språket. Faktisk kan det være lettere å snakke om seg selv i rammen av et annet språk – kanskje fordi språket skaper en distanse til en selv og ens egne kulturelle kontekst. Eismann og Thurmair hevder at møtet med et nytt språk på sett og vis kan sammenliknes med det å møte en litterær tekst: Språket som læres, innebærer andre forhold til virkeligheten enn det vante (1993, s. 382). Kan vi altså si at språket blir en slags Verfremdungseffekt som hjelper elevene til å ta et skritt bort fra seg selv? De ser seg selv og andre på en ny måte gjennom å snakke på et annet språk. Vi kan derfor kanskje si at elevenes subjekt som elever i fremmedspråksundervisningen er en egen type subjekt. Å snakke om seg selv på fremmedspråket er ikke det samme som å snakke om seg selv på norsk (Riedner, 2018).

Imidlertid kan man innvende at sangene i dette opplegget i for stor grad brukes som Sprechanlässe, altså som utgangspunkt for samtaler. Dermed mister de sin egen litteraritet og sitt eget estetiske uttrykk. Elevene sier rett nok sin egen mening om sangene, men ut over det forblir sangene i dette opplegget bare et utgangspunkt for samtaler eller «språkmateriale» som

elevene kan hente ord og uttrykk fra. Flere forskere påpeker at dette er en stor mangel ved den kommunikative vendingen i språklæringen. Cook skriver for eksempel at man innenfor dette paradigmet ofte kommer i skade for å betrakte språk som «practical and purposeful, focused upon meaning rather than form» (Cook, 1997, s. 224). Men språk er mye mer enn det. Det handler også om form, om lek og om opplevelser. Når vi nå har kommet frem til at vi kan betrakte fremmedspråkundervisningen i seg selv som en slags fremmedgjøringseffekt, og at elevene må ta et skritt bort fra seg selv og være i et slags spill, blir ikke da all autentisk språklæring egentlig basert på nettopp det å spille et slags spill og være i en rolle? Er det ikke også slik at det litterære språket i form av blant annet dikt, sanger og fortellinger derfor må få en større plass i læreverkene og klasserommene? Er det mer autentisk å jobbe med en litterær tekst enn å late som om man skal organisere en reise til målspråklandet? Kan det til og med være like autentisk i perioder å late som om man er noen annen når man øver på å snakke språket?

I opplegget jeg har skissert, får elevene hjelp til å snakke om seg selv på et mindre overflatisk plan. De må bruke språket til å bli mer kjent med de andre i klasserommet. De må også forstå kulturelle uttrykk fra fremmedspråket. Etter definisjonene av autentisitet som er nevnt i denne artikkelen, fremstår samtalene mellom elevene i stor grad som autentiske.

Enda mer autentisk tror jeg det hele hadde blitt om de hadde fått spille noen andre personer, og om vi hadde gått dypere inn i den språklige formen på noen av tekstene og betraktet sangene som det de er, nemlig sanger.

LITTERATUR

- Bauer, K., & Doetjes, G. (2023). Der Lernwortschatz in einem DaF-Anfängerlehrbuch: Wortauswahl und Wiederholungsfrequenz. *Zeitschrift für Interkulturellen Fremdsprachenunterricht*, s. 311-333.
- Cook, G. (1997). Language play, language learning. *ELT Journal*, s. 224-231.
- Eismann, V., & Thurmair, M. (1993). Literatur für Lerner. Ein didaktisches Konzept für den Anfangsunterricht Deutsch als Fremdsprache. *Jahrbuch Deutsch als Fremdsprache 19*, s. 373-389.
- Funk, H., Kuhn, C., Skiba, D., Spaniel-Weise, D., & Wicke, R. E. (2017). *Aufgaben, Übungen, Interaktion (Deutsch lehren lernen, 4)*. Klett/Langenscheidt.
- Gundersen-Røvik, M., Woelfert, B., Schei, J. H., & Braaten, S. (2021). *Echt! 2. Tyisk II, Vg2*. Cappelen Damm.
- Kaikkonen, P. (2002). Authentizität und authentische Erfahrung in einem interkulturellen Fremdsprachenunterricht. *Info DaF*, s. 3-12.
- Riedner, R. (2018). Authentizität in der Fremdsprachendidaktik – kritische Anmerkungen zu einem problematischen Konzept. *Deutsch als Fremdsprache*, s. 34-43.
- Yanagita, N. (2020). Authentizität im Fremdsprachenunterricht mit Sprachenportfolios fördern. *Erträge des JGG-Seminars für Deutsch als Fremdsprache*, s. 131-163.